

Bioloog en natuurbeschermer Steven de Bie heeft niets tegen voedselbossen: ze vervullen een sociale functie en maken mensen bewuster van voedselproductie. Wel stoort hij zich wel aan de onterechte beloftes die worden gedaan voor natuur en biodiversiteit. De waarde van voedselbossen staat in geen verhouding tot hetgeen nodig is voor behoud en herstel van biodiversiteit, zegt hij. Overheden en fondsen kunnen daarom middelen bedoeld voor voedselbossen als bijdrage aan de biodiversiteit beter besteden aan projecten die veel effectiever zijn.

tekst Steven de Bie, foto Nanda Gilden

Steven de Bie is bioloog en natuurbeschermer. Hij draagt bij aan wetenschappelijke projecten voor behoud en herstel van biodiversiteit en zet zich in voor bescherming van vogels en hun leefgebied.

Opinie

Dragen voedselbossen bij aan biodiversiteit?

Laatst vertelde een vriend dat hij jaren geleden een 'voedselbos' had aangelegd. Bessenstruiken en fruitbomen waren aangeplant in een singel rond zijn huis. Hij had bewust weinig onderhoud gepleegd met het oog op het bereiken van een stabiel ecologisch evenwicht. Op mijn vraag wat het hem aan oogst opleverde was zijn antwoord: 'Weinig.' Het magere resultaat op toch vruchtbare Zeeuwse klei weet hij aan zijn terughoudendheid in het onderhoud. Terugreizend naar huis zat ik zijn relaas te overdenken. Steeds vaker zie ik een bordje aan de kant van de weg of een aankondiging in de krant dat er een voedselbosje wordt aangelegd. Ik vraag me dan af wat mensen ertoe drijft. Nu heb ik niets tegen voedselbossen en vooral niet als het mensen in beweging brengt om buiten actief bezig te zijn en om hen dicht bij het voedselproductieproces te brengen. Wat me stoort zijn de onterechte claims die worden gedaan.

Tegenstrijdigheid

Volgens de Green Deal Voedselbossen is een voedselbos een door de mens ontworpen hoog divers ecosysteem met een gelaagde structuur en diverse functies van een natuurlijk bos met voedselproductie als doel. Daar zit een tegenstrijdigheid in. Als voedselproductie het doel is moet je concessies doen aan de natuurlijkheid van het systeem. Immers de struiken en bomen die het beoogde voedsel gaan voortbrengen hebben licht nodig om te groeien. Dat vraagt elk jaar om snoeien, maaien en kappen; forse ingrepen in de natuurlijke processen van het bos. Iedere tuinier weet dat. Doe je dat niet, dan groeit het bos dicht en gaan snelle groeiers overheersen. Een vrijstaande hazelaar levert nu eenmaal een grotere oogst aan hazelnoten op dan een soortgenoot in een dichte singel. De suggestie dat een voedselbos voor zichzelf zorgt, dat met de successie de vitaliteit en productiviteit ervan toenemen, en dat het eindresultaat een stabiel, hoog productief systeem is, is helaas onjuist. Veel

opbrengst vraagt gewoon om stevig onderhoud en dat gaat niet samen met een natuurlijk functionerend evenwicht. Een voedselbos verschilt in dit opzicht niet van andere vormen van landbouw.

Sociale functie

Er is de afgelopen jaren een grote verscheidenheid aan voedselbossen ontstaan. Vele zijn echter geen voedselbos en eigenlijk ook geen bos. Het zijn pluktuinen, veredelde groentetuinen en boomgaarden, houtsingels langs openbare plantsoenen en groenstroken. Vaak zijn het lokale initiatieven die vanuit een sociale of duurzaamheidsgedachte opkomen en waarbij voedselproductie geen doel is maar middel. Er is niets mis met een dergelijk gebruik van een stuk land; ze vervullen een mooie en belangrijke sociale functie. Ze stellen weinig voor als het gaat om werkgelegenheid, economische weerbaarheid, een toekomstbestendige economie of als verdienmodel dat zonder subsidie kan functioneren. Voorstanders zien een grote rol voor voedselbossen in de transitie naar een duurzame landbouw. Dat is een reële optie doch dan moet het beeld ervan niet vervuild worden met deze sociale projecten. Laten we er een term voor zoeken die beter aansluit bij de sociale functie.

Toegevoegde waarde

De toegevoegde waarde van voedselbossen voor natuur en biodiversiteit wordt door voorstanders sterk benadrukt. Statements als een voedselbos 'is ideaal voor flora en fauna', 'brengt de natuur terug', 'gaat hand in hand met natuurontwikkeling', en 'bevordert de biodiversiteit' impliceren een hoog ambitieniveau. Maar is dit terecht? Onze biodiversiteit lijdt vooral onder het verlies en versnippering van leefgebieden van soorten, onder verzuring, verdroging en vermessing van deze gebieden. Biodiversiteitsbehoud richt zich op het tegengaan van deze processen. De vraag is of voedselbossen daarin een rol kunnen vervullen.

Ze worden aangelegd daar waar zich een gelegenheid voordoeft voor de realisatie van een voedselproducerend landschap. Een bijdrage aan ontsnippering of vergroting van bestaande natuurgebieden is daarbij geen afweging. Ook wordt de suggestie gewekt dat voedselbossen overal mogelijk zijn, met een breed assortiment aan soorten die altijd een opbrengst geven. De realiteit is dat de opbrengsten jaarlijks wisselen door schommelingen in temperatuur en neerslag, schade door insecten en vogels. Ondertussen lijkt alles wat voedselbos wordt genoemd op elkaar, omdat voor de aanplant uit min of meer hetzelfde 'mandje' van plantensoorten wordt geput. Voedselbossen maken daarmee de biodiversiteit juist uniformer en doen geen recht aan de natuurlijke biodiversiteitspotentie van een bepaald landschap. In het mandje zitten trouwens merendeels exoten. Het risico is dat bessen en zaden door vogels en zoogdieren worden gegeten en verspreid. Bovendien bestaat de kans dat bij verwaarlozing van het voedselbos deze planten gaan verwilderen ten koste van de inheemse flora. Het is daarom verontrustend dat in Natura2000-gebieden voedselbossen worden gepropageerd als een verbetering van de huidige natuurwaarden vanwege de rijkdom aan biotopen en habitats.

De vraag of voedselbossen bijdragen aan het behoud en herstel van biodiversiteit beantwoord ik negatief. Afgezien van een enkel pluspunt staat de toegevoegde waarde van voedselbossen in geen verhouding tot hetgeen Nederland nodig heeft voor behoud en herstel van biodiversiteit. Het is teleurstellend dat overheden en fondsen middelen beschikbaar stellen voor de realisatie van voedselbossen onder het mom van 'goed voor de biodiversiteit'. Met dat geld kunnen beter andere projecten worden gefinancierd, minder fancy maar wel effectiever voor de biodiversiteit.